

15.01.2024

Det vanskelige polske eksperiment

Donald Tusk er på en vanskelig mission med at genskabe Polen som en retsstat.

Skrevet af

Lykke Friis

✉ lykke@thinkeuropa.dk

Hovedkonklusioner

- Den nye polske premierminister, Donald Tusk, står overfor en massiv udfordring med at skulle genskabe retsstaten.
- Årsagen er, at den tidligere regering har forsøgt at fremtidssikre sin magt ved at sætte sig tungt på alle statsinstitutioner, så der er et stort oprydningsarbejde for den nye premierminister.
- I resten af Europa vil der alene på grund af EU-formandskabet blive holdt øje med Polen. Men det skyldes også, at det polske eksperiment kan give et fingerpeg om, hvor vanskeligt det vil være for andre lande at genskabe retsstaten.

"I den kommende tid bliver det hårdt, vanskeligt og ubehageligt. Men det er dét, I har hyret mig til". Sådan sagde Polens nye premierminister Donald Tusk midt under de dramatiske begivenheder, som i ugens løb trak store overskrifter i Polen. To dømte ministre fra det tidligere regeringsparti PiS forsøgte at undgå at blive fængslet ved at søge tilflugt i det polske præsidentpalads. Den polske præsident Andrzej Duda, der har nære bånd til PiS, tog dem under sine vinger, men kunne ikke forhindre, at politiet trængte ind på paladset og arresterede de to. Det fik én af dem til at gå i sultestrejke og betegne sig selv som Polens første politiske fange siden 1989.

Dette drama, der langt fra er afsluttet, bekræfter til fulde Tusk' udsagn. Det vil blive uhyre svært at genskabe en retsstat og frie medier uden selv at fremstå som udemokratisk og hård i filten. Problemet er, at den forrige regering netop har forsøgt at fremtidssikre sin magt ved at sætte sig tungt på alle statsinstitutioner, så der er et stort oprydningsarbejde – og det bliver et vanskeligt eksperiment. Den polske vice-kulturminister beskrev over julen rammende dilemmaet: "Når du skal gøre rent, bliver du nogle gange selv snavset, men så må du tage et bad".

Konkret refererede ministeren her til den nye regerings forsøg på at frigøre de nationale medier fra PiS' indflydelse. Mellem jul og nytår fyrede den derfor hele ledelsen og trak bogstaveligt talt stikket til en af tv-kanalerne. Det udløste voldsomme protester fra PiS i dens rolle nye opposition og præsident Andrzej Duda: "Jeg vil aldrig give mit samtykke til, at [regeringen] bryder forfatningen. Men det er desværre dét, vi oplever lige nu", sagde Duda.

I henhold til en lov som PiS fik vedtaget, er det nemlig et nationalt medieråd, der skal hyre og fyre tv-direktører. Men da medierådet er udpeget af PiS, følte kulturministeren sig nødsaget til gå uden om rådet. Regeringen kunne heller ikke bare lave loven om medierådet om, da det givetvis ville være blevet blokeret af Duda, som har vetoret over central lovgivning. Resultatet er, at den nye regering for at genskabe mediefriheden nu selv kritiseres for urent trav. Og oppositionen vejrer allerede morgenluft: den har indkaldt til stor demonstration "til forsvar for demokratiet", som PiS-formand Kaczyński siger.

En tilsvarende kritik ligger lige om hjørnet. For hvordan skal regeringen komme af med de mange politisk udpegede dommere? Duda, som har godkendt dem, vil næppe acceptere at fyre dem. Og også her er der et "udpegningsudvalg", som domineres af PiS, og som ikke bare kan nedlægges uden at ændre loven. P.t. er der for øvrigt ingen, der kan svare på, hvad der skal ske med de mange afsagte domme, hvis de politisk udpegede dommere rent faktisk fyres. Vil de så være ugyldige?

Det hele kompliceres af, at regeringen mildest talt ikke får arbejdsro. Allerede til foråret skal der være kommunalvalg, efterfulgt af Europa-Parlamentsvalg. I 2025, midt under det polske EU-formandskab, venter så det afgørende præsidentvalg.

I resten af Europa vil der alene på grund af EU-formandskabet blive holdt øje med Polen. Men det skyldes også, at det polske eksperiment kan give et fingerpeg om, hvor vanskeligt det vil være for andre lande at genskabe retsstaten – om det så er Ungarn eller for den sags skyld et fremtidigt USA.